

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1936 kl. 12 m.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner om inrättande av en
hovrätt med säte i Göteborg.*

I två likalydande motioner, nr 289 i första kammaren av herrar *Rahmn* och *Otto Wangson* samt nr 422 i andra kammaren av herr *Lithander*, hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa riksdag om inrättande i Göteborg av en hovrätt för Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för motionärernas yrkande, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Sedan lång tid tillbaka har i skilda sammanhang spørsmålet om uppdelning av hovrätterna varit föremål för övervägande. Redan den s. k. lagkommittén ifrågasatte i betänkande år 1815 vittgående åtgärder i sådan riktning. *Nya lagberedningen* föreslog i sitt år 1884 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning en ökning av antalet hovrätter till fem, därav en ny hovrätt för västra Sverige i Göteborg och en ny hovrätt i Norrland. Rörande den föreslagna hovrätten i Göteborg yttrade beredningen i huvudsak följande:

Frågan om särskild hovrätts förläggande till Göteborg med en domkrets, omfattande i främsta rummet de tre närmast belägna länen, är även högeligen förtjänt av uppmärksamhet. Den synes vara av mycken betydelse icke endast ur staden Göteborgs och den kringliggande bygdens intressen utan även för hela den del av vårt land, vars affärsrörelse och sjöfart hava sin naturliga centralpunkt i nämnda stad. Denna centralisering i förening med själva stadens hastiga framåtskridande och utveckling till en åtminstone efter svenska förhållanden stor stad gör det olämpligt, att en överrätt där saknas. Särdeles beaktansvärd är den fördel att hos en överrätt, befintlig i en ort, där högst betydlig sjöfart och handelsrörelse idkas, nödig tillgång till upplysningar av speciellt i dessa hänseenden sakkunniga personer med lätthet kan i händelse av behov beredas överrätten, vilket är av desto större vikt, om särskilda handelsdomstolar ej varda inrättade.

Förstärkta lagberedningen biträdde i sitt år 1887 avgivna betänkande nya lagberedningens förslag i förevarande avseende.

I sitt år 1926 avgivna betänkande anförde *processkommissionen*, att hovrätterna enligt kommissionens förslag skulle vara appelldomstolar, vilka ägde att pröva dit fullföljda mål i hela deras vidd. Förfarandet i hovrätt borde

vid sådant förhållande i huvudsak ordnas efter muntlighetens och omedelbarhetens grundsatser. En muntlig procedur vid hovrätterna kunde icke genomföras, med mindre hovrätterna bleve så förlagda, att den rättssökande allmänheten finge vida lättare att komma i omedelbar beröring med domstolen än nu vore fallet. Av ekonomiska och organisatoriska skäl kunna dock hovrätterna ej göras alltför talrika. Vid övervägande av olika på frågan inverkan synpunkter hade processkommissionen antagit, att den för våra förhållanden lämpligaste organisationen skulle ernås, om hovrätternas antal bestämdes till lägst sju, högst nio. Med nio hovrätter tillgodosåges i möjligaste utsträckning önskemålet, att hovrätterna skulle vara lätt tillgängliga. Emellertid kunde det ej bestridas, att några av dessa hovrätter med hänsyn till arbetsbörda och sammansättning skulle bliva ganska svaga. Ville man i högre grad tillgodose den organisatoriska synpunkten med någon mindre uppoffring i fråga om vissa hovrätters tillgänglighet, läte sig ock en indelning med färre hovrätter tänkas. Under sju hovrätter borde man dock ej gå.

Enligt båda de av kommissionen uppställda alternativen skulle en hovrätt förläggas till Göteborg. Denna hovrätts jurisdiktionsområde skulle omfatta, enligt alternativet med nio hovrätter, Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län och, enligt alternativet med sju hovrätter, nämnda län samt Värmlands län.

För att hovrätterna skulle kunna tjäna som organ för ett muntligt och omedelbart rättegångsförfarande, måste enligt kommissionens mening jämväl en annan utväg anlitas för att föra dem närmare allmänheten. Denna utväg bestode i att hovrätt under vissa förhållanden skulle kunna sammanträda å annan ort inom domkretsen än där den hade sitt säte. Alltefter omständigheterna kunde dessa hovrättssammanträden hållas å vissa på förhand bestämda tider i form av regelbundna hovrättsting eller när behov yppade sig.

Lagrådet framhöll i sitt yttrande över processkommissionens förslag, att hovrättsreformen vore utförbar utan uppdelning och utflyttning av hovrätterna. De farhågor som yppats att arbetets kvalitet därigenom komme att lida, kunde lagrådet icke dela. Man borde icke gå för långt i styckning. Det syntes icke osannolikt att det skulle befinnas lämpligt att stanna vid eller måhända till och med under det minimiantal av sju hovrätter som kommissionen nämmt.

Beträffande frågan om införande av hovrättsting uttalade lagrådet i samband med brottmålsförfarandet, att denna anordning — ehuru i och för sig tilltalande — dock av arbetsbesparingshänsyn torde böra erhålla en mera begränsad användning än kommissionen syntes ha avsett.

De av chefen för justitiedepartementet tillkallade *sakkunniga för utredning rörande kostnaderna för processreformens genomförande*, vilka avgåvo betänkande den 29 augusti 1928 (statens off. utredn. 1928: 20), utgingo vid sina beräkningar från processkommissionens förslag med sju hovrätter, för-

lagda till Stockholm, Jönköping, Malmö, Göteborg, Gävle, Sundsvall eller Härnösand samt Umeå eller Luleå.

I proposition till 1931 års riksdag, nr 80, angående huvudgrunderna för en rättegångsreform anförde *föredragande departementschefen*:

Redan under nuvarande rättegångsordning ha vid upprepade tillfällen väckts förslag om uppdelning av de båda större hovrätterna. Huvudsyftet med dessa förslag torde i allmänhet ha varit att sätta hovrätternas ledamöter i stånd att inhämta närmare kännedom om de förhållanden varunder rättskipningen i landets olika delar verkar och på detta sätt skapa ökad förståelse för de särskilda synpunkter som härvid äro av betydelse, samtidigt som genom hovrätternas större tillgänglighet allmänhetens intresse för deras rättskipning skulle stärkas. Om dessa skäl jämväl under nuvarande, rent skriftliga rättegångssätt måste tillmätas betydelse, framstår det vid ett system med muntlig förhandling, där parterna i regel ha att själva eller genom ombud komma tillstådes som så mycket angelägnare, att anstalter vidtagas för att denna skyldighet ej må bli alltför betungande. Såsom jag tidigare utvecklat kommer också upptagande av bevisning särskilt i grövre brottmål att äga rum inför hovrätten. Med hänsyn till såväl den enskildes som det allmännas kostnader är det därför av stor vikt, att hovrätterna i högre grad än nu är fallet erhålla en lokal förläggning. Hur långt denna tanke lämpligen bör fullföljas, är uppenbarligen beroende jämväl av vissa andra förhållanden. Det ligger i sakens natur, att mycket hovrätts domkrets måste omfatta ett mera betydande antal underrättsdomkretsar. Hovrättens arbetsuppgifter skulle eljest icke bli av tillräckligt allsidig och intresseväckande beskaffenhet. Ej heller bör hovrättens domarbestånd bli alltför fåtaligt utan lämna tillfälle till utbyte av åsikter och synpunkter i föreliggande frågor mellan ett större antal ledamöter. Med en alltför snäv krets av domare, som sättas att en längre tid samarbeta under tämligen ensartade förhållanden, föreligger alltid faran av en viss ensidighet och begränsning. Från nu angivna utgångspunkter torde antalet hovrätter icke böra överstiga sju eller sättas lägre än till fem. Jag utgår härvid ifrån att ur Svea hovrätt bör utbrytas åtminstone en norrländsk hovrätt samt att en västsvensk hovrätt inrättas i Göteborg. Den ytterligare uppdelning, som kan ifrågakomma, bör uppenbarligen i främsta rummet avse de norrländska länen.

Beträffande förslaget om anordnande av särskilda hovrättsting yttrade departementschefen, bland annat, att det ej kunde förnekas att skäl tala för en sådan anordning ej minst med hänsyn till den större folkliga anknytning som rättsskipningen i överrätterna därigenom skulle vinna.

I fråga om övergången till den nya rättegångsordningen anförde departementschefen, att ehuru det föreslagna nya förfarandet såvitt anginge tiden för dess införande måste behandlas som en enhet, det vore av vikt att, sedan grunderna för detsamma blivit i huvudsak godkända, alla åtgärder vidtoges, som kunde förmedla övergången till den nya ordningen. Bland de frågor vilka borde upptagas till slutlig behandling före den nya lagstiftningens antagande stode i förgrunden bl. a. spörsmålet om uppdelning av hovrätterna. Härom yttrade departementschefen:

Såsom jag redan framhållit kräves för anordnande av muntlig förhandling i hovrätterna, att dessa erhålla en mera lokal förläggning. Antalet hovrät-

ter har synts mig böra vara lägst fem och högst sju. En uppdelning synes sålunda böra ske av Svea och Göta hovrätter: Uppenbarligen måste denna delning vara genomförd och de nya hovrätterna kunna träda i verksamhet vid den tid, då den nya förhandlingsordningen skall tillämpas. Med hänsyn härtill torde det vara lämpligt, att åtgärder snarast möjligt vidtagas för en delning av nämnda hovrätter. Härigenom vinnes, att de nybildade hovrätterna hunnit så att säga komma i gång och organisationen kunnat erhålla ökad stadga, innan det nya rättegångsskicket träder i kraft. Genom vidtagande i förväg av denna förändring torde övergången till den nya ordningen i hög grad underlättas.

Ehuru sålunda en uppdelning av hovrätterna är påkallad företrädesvis av hänsyn till den blivande rättegångsreformen, får det ej förbises, att skäl tala för en dylik delning även under nu gällande rättegångsordning. Visserligen har gjorts gällande, att med det för närvarande tillämpade skriftliga förfarandet i överrätterna det vore för parterna jämförelsevis likgiltigt var dessa äro belägna. En utflyttning av hovrätterna torde dock få anses i andra hänseenden medföra vissa fördelar. Dessa fördelar ha närmare utvecklats vid den tidigare behandlingen av frågan om upprättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen, och det torde icke vara nödvändigt att nu ingå härpå. Jag vill endast erinra om vikten av att hovrättens ledamöter erhålla tillfälle att leva och verka under de förhållanden, som i viss utsträckning sätta sin prägel på de till hovrätten fullföljda målen, samt om de svårigheter, som äro förenade med ledningen av ett verk av Svea hovrätts storlek. Beaktas bör även, att statsmakerna i princip uttalat sig för upprättande av en norrländsk hovrätt redan före genomförandet av en rättegångsreform.

Med hänsyn till det anförda finner jag lämpligt att, därest riktlinjerna för rättegångsreformen vinna riksdagens bifall, utredning snarast igångsättes rörande det antal hovrätter, som påkallas av ett reformerat förfarande, och och om hovrätternas förläggning. Det ligger i sakens natur, att jag icke i frångans nuvarande läge kan intaga en bestämd ståndpunkt till därmed sammanhängande spörsmål. Dock synes som jag redan berört uppenbart, att en hovrätt bör hava sitt säte i Göteborg och att åtminstone en hovrätt bör förläggas till Norrland.

I två motioner förordades, att antalet hovrätter måtte bestämmas till nio. *Särskilda utskottet* yttrade beträffande hovrätternas uppdelning:

För vinnande av önskemålet att göra hovrätterna lätt tillgängliga bör antalet hovrätter vara jämförelsevis stort. Härigenom underlättas även den hovrätternas åliggande uppsikten över rättsskipningen vid underrätterna. En alltför stark uppdelning av hovrätterna är dock förenad med vissa olägenheter. Kostnaderna för ett stort antal hovrätter skulle bliva högst betydande. Vidare böra hovrätternas jurisdiktionsområden vara så stora, att arbetsuppgifterna bliva tillräckligt allsidiga och intresseväckande. Genom att hovrätterna icke göras alltför små undvikes den fara för ensidighet och begränsning, som följer av tvånget att under små förhållanden ständigt samarbeta med samma lilla krets av kolleger, och underlättas en god rekrytering. Med ett mindre antal hovrätter ökas även möjligheterna att bevara enheten i rättstillämpningen. Efter övervägande av nu anförda omständigheter har utskottet ansett sig kunna biträda departementschefens mening, att antalet hovrätter bör bestämmas till lägst fem och högst sju. Vid en uppdelning av hovrätterna bör emellertid stor försiktighet iakttagas och deras antal icke sättas högre än som oundgängligen påkallas. Uppenbarligen måste åtminstone en

hovrätt inrättas i Norrland, och starka skäl synas tala för att en hovrätt förläggas till Göteborg.

I fråga om införande av hovrättsting och beträffande övergången till nya rättegångsordningen anslöt sig utskottet till departementschefens förslag. I sistnämnda hänseende anförde utskottet, att det syntes lämpligt att frågan om uppdelning av Svea och Göta hovrätter snarast toges under omprövning. Härvid torde särskilt spörsmålet om det lämpliga antalet hovrätter i Norrland och om deras förläggning böra övervägas.

Riksdagen anslöt sig till utskottets uttalanden i nu berörda delar.

Sedan processlagberedningen genom Kungl. Maj:ts remiss den 29 december 1933 anbefallts att verkställa utredning rörande uppdelning av Svea och Göta hovrätter samt till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag vartill utredningen kunde föranleda, överlämnade beredningen — under förmälan att utredningen angående uppdelning av Göta hovrätt ännu icke slutförts — ett den 22 december 1934 dagtecknat yttrande och förslag rörande uppdelning av Svea hovrätt. Inledningsvis anfördes i yttrandet, att beredningen vid fullgörande av sitt uppdrag utgått från den uppfattningen att frågan om hovrätternas uppdelning i vad på beredningen ankomme vore att bedöma med hänsyn till denna frågas betydelse för den tillämnade allmänna rättegångsreformen och förberedandet av denna reform samt att, ur de synpunkter beredningen sålunda ansåge sig ha att beakta, besvarandet av den föreliggande frågan i främsta rummet bleve beroende av gestaltningen av hovrättsförfarandet i en ny rättegångsordning. Efter redogörelse för den ståndpunkt processkommissionen i sitt år 1926 avgivna förslag intog till spörsmålen om rättegångsförfarandet i hovrätt och hovrättsorganisationen ävensom för behandlingen av dessa frågor i 1931 års proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, anförde beredningen bland annat följande:

Beredningen har under innevarande år till behandling upptagit frågan om hovrättsförfarandet och i detta ämne jämväl haft överläggningar med beredningens rådgivande nämnd. Enligt den preliminära ståndpunkt, till vilken beredningen därvid kommit, skulle detta förfarande i huvudsak vara anordnat på följande sätt.

I syfte att klarlägga parternas ståndpunkter och vilken bevisning de vilja åberopa anordnas ett förberedande förfarande. Detta sker genom skriftväxling, men hovrätten har även möjlighet att för ändamålet inkalla parterna till muntligt förhör. Sedan målets beredande avslutats, skall hovrätten bestämma, huruvida muntlig huvudförhandling skall äga rum eller målet skall avgöras på handlingarna. I tvistemål skall muntlig huvudförhandling äga rum dels i regel då part begärt sådan förhandling och dels i annat fall om hovrätten finner sådan förhandling erforderlig för hörande av part personligen, vittne eller sakkunnig eller eljest för målets utredning. För brottmålsens del skall muntlig huvudförhandling äga rum dels i allmänhet då den tilltalade dömts till straffarbete eller åklagare fullföljer talan för brott, varå straffarbete kan följa, och dels i annat fall, då sådan förhandling finnes erforderlig för hörande av målsägande, vittne eller sakkunnig eller eljest för sakens utredning. Beträffande bevisningens förebringande skall gälla såsom allmän regel, att bevis, som upptagits vid underrätten, får i hovrätten fram-

läggas genom återgivande av innehållet i protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen. Det skall emellertid stå part öppet att i hovrätten ånyo omedelbart förebringa bevis, som upptagits vid underrätten, såvida ej hovrätten finner sådant förebringande uppenbart sakna betydelse, liksom även hovrätten kan självmant förordna om förnyad bevisupptagning. I den mån avgörandet i hovrätten beror av tilltron till utsaga av part, vittne eller sakkunnig, som hörts i underrätten, skall hovrätten i regel ej äga att göra ändring i underrättens dom med mindre den, som avgivit utsagan, hörts ånyo i hovrätten.

Processlagberedningen anförde vidare att ett hovrättsförfarande enligt nu angivna riktlinjer med nödvändighet krävde, att hovrätterna gjordes mera lättillgängliga för de rättssökande än nu vore fallet. För sådant ändamål stode två utvägar till buds: hovrätternas uppdelning och införande av hovrättsting. Enligt beredningens uppfattning måste i viss utsträckning båda dessa utvägar anlitas vid sidan av varandra. Vid övervägande av synpunkter av processuell och ekonomisk art hade beredningen icke kunnat undgå att finna starka skäl tala för inrättande av två hovrätter i Norrland.

Beträffande tidpunkten för genomförandet av den nya hovrättsorganisationen anförde beredningen att sedan denna fråga behandlats av 1931 års riksdag icke tillkommit någon omständighet av beskaffenhet att rubba den ståndpunkt som riksdagen då intog. Beredningen ville framhålla att jämväl för den nuvarande hovrättsprocessen hovrätternas lättillgänglighet vore av stor betydelse. Härutinnan erinrade beredningen om önskvärdheten av att muntliga förhör anordnades i större utsträckning. Organisationen av de båda norrländska hovrätterna borde genomföras i ett sammanhang. Därest så icke funnes höra ske, talade övervägande skäl för att den nordligare av de båda hovrätterna först inrättades.

I propositioner till 1935 års riksdag föreslog därefter Kungl. Maj:t inrättandet av en hovrätt för övre Norrland med säte i Umeå och omfattande Västerbottens och Norrbottens län. Vederbörande departementschef anförde därvid att han vore ense med processlagberedningen därutinnan att erforderliga organisationsförändringar borde vidtagas i god tid innan övergången skedde till ett reformerat rättegångsskick. Emellertid skulle säkerligen nyorganisationen underlättas, om den bleve genomförd efter hand i skilda etapper. Departementschefen förordade därför att åtgärder för det dåvarande borde vidtagas för inrättande av allenast en hovrätt i Norrland, nämligen den nordligare.

Riksdagen biföll propositionerna. Den nya hovrätten, som är avsedd att träda i verksamhet den 1 oktober 1936, skall arbeta å en division och bestå av president och fem hovrättsråd.

Här må slutligen omnämnas att chefen för justitiedepartementet jämlikt av Kungl. Maj:t den 15 juni 1935 givet bemyndigande tillkallat sakkunniga för lagstiftning rörande utsträckt användning av muntliga förhör i hovrätt.

De sakkunniga ha å departementets andra lagbyrå biträdd vid utarbetandet av lagförslag i ämnet. Lagförslagen ha den 7 februari 1936 remitterats till lagrådet.

I *förevarande motioner* anföra motionärerna, bland annat:

Riksdagen hade redan för fem år sedan uttalat sig för att frågan om uppdelning av Göta hovrätt snarast toges under omprövning. Då något förslag i detta avseende ännu icke framkommit, vilja vi härmed rikta riksdagens uppmärksamhet på nämnda spörsmål. Det torde vara uppenbart och har under alla föregående utredningar rörande processuella organisationsfrågor utan meningsskiljaktighet antagits, att en hovrätt bör förläggas till Göteborg, rikets främsta handels- och sjöfartsstad. Att så icke redan för länge sedan skett har varit till men ej blott för näringsliv och samhällsutveckling i västra Sverige utan ock för rättsskipningen, som fått umbära den stimulerande och befruktande kontakten med rikt pulserande ekonomiskt liv. Det finnes efter riksdagens nyss nämnda ståndpunktstagande icke någon anledning att längre dröja med inrättandet av en hovrätt i nämnda stad. Frågan om beredande av lämplig lokal för hovrätten har sedan en längre tid varit föremål för en från stadens sida igångsatt utredning, vilken snart torde lämna definitivt resultat.

Det enda spörsmål som härvidlag synes kunna vara föremål för någon tvekan rör omfattningen av den blivande hovrättens jurisdiktionsområde. Enligt vår mening är den naturliga och ändamålsenliga lösningen att dela Göta hovrätts nuvarande område i två ungefär lika stora hälfter, omfattande den ena Östergötland och Småland med Öland, den andra de fyra västra landskapen. Dessa senare bilda en naturlig enhet kring Göteborg som centrum. Däremot torde ej böra ifrågakomma att till detta hovrättsområde föra Värmlands län, vilket närmare sammanhänger med det övriga Svealand, särskilt dettas västra del, och till sin ekonomiska och sociala struktur mera liknar detta.

Såsom av utskottets redogörelse framgår kräver den blivande rättegångsreformen med nödvändighet att hovrätterna göras lätt tillgängliga för allmänheten. Redan under gällande rättegångsordning skulle det vara av stor betydelse att hovrätterna i högre grad än nu är fallet erhöles en lokal förläggning. Riksdagen förklarade också år 1931, att det syntes lämpligt att frågan om en uppdelning av Svea och Göta hovrätter snarast toges under omprövning. Det torde vara uppenbart att en av de nya hovrätterna bör få sitt säte i Göteborg.

Utskottet.

Uppdelningen av hovrätterna måste givetvis ske efter förutgången noggrann prövning av alla på frågan inverkan omständigheter, bl. a. den lämpliga omfattningen av de nya hovrätternas jurisdiktionsområden. Såsom ovan nämnts har Kungl. Maj:t anbefallt processlagberedningen att verkställa utredning angående uppdelningen av Svea och Göta hovrätter. Utredningen har i fråga om uppdelningen av Svea hovrätt hittills resulterat i statsmakternas år 1935 träffade beslut om inrättandet av en ny hovrätt för övre Norrland. I vad angår uppdelningen av Göta hovrätt har beredningens uppdrag ännu icke slutförts. Sedan så skett läser Kungl. Maj:t, så snart omständigheterna det medgiva, för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Nå-

gon anledning för riksdagen att redan nu ingå i prövning av frågan torde icke föreligga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 mars 1936.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Anderson* i Hägelåkra, *Klefbeck*, *Velander**, *Otto Wangson*, *Henriksson** och *Verner Andersson**;

från andra kammaren: herrar *Sjögren*, *Olsson* i Rimforsa och *Olsson* i Mellerud, fröken *Wellin* samt herrar *Berg**, *Johnsson* i Kalmar, *Larsson* och *Gardell* i Stenstu.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.